

O‘ZBEKISTONNING EKSPORT GEOGRAFIYASI VA TUZILMASI**Abdulhamidov Sarvarbek Akramjon o‘g‘li**

Qo‘qon universiteti talabasi

sarvarabdulhamidov019@gmail.com**Rustamov Muhammadazizxon Ulug‘bekjon o‘g‘li**

Qo‘qon universiteti talabasi

rustamovmuhammadazizxon@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasini eksport salohiyati, eksport sektorini harakatga keltiruvchi asosiy omillar, Respublika eksportida asosiy hamkor davlatlarning ulushi va dinamikasi ko‘rsatib o‘tilgan hamda mazkur sektor oldida turgan muammolar haqida so‘z yuritilgan. Keltirilgan ma‘lumotlar asosida umumiy xulosalar berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Eksport, tabiiy resurslar, tashqi savdo aylanmasi, savdo, sanoat.

O‘zbekistonning eksport sektori azaldan mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o‘ynab kelmoqda. Yirik savdo yo‘llari chorrahasida joylashgan O‘zbekiston boy savdo tarixiga ega va tarixan mintaqa iqtisodiyotining asosiy ishtirokchisi bo‘lib kelgan. O‘zbekiston o‘zining strategik joylashuvi va mo‘l-ko‘l tabiiy resurslari bilan mintaqada savdo va investitsiyalar markazi sifatida o‘zini namoyon qildi. O‘zbekistonning eksport sektorini harakatga keltiruvchi asosiy omillardan biri bu tabiiy resurslarning katta zaxirasidir. Mamlakat boshqa foydali qazilmalar qatorida oltin, kumush, mis, uran va tabiiy gazning boy konlari bilan mashhur. Bu tabiiy resurslar uzoq vaqtdan beri O‘zbekiston iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib kelgan va mamlakatni jahon tovar bozorida asosiy o‘yinchiga aylantirgan. So‘nggi yillarda O‘zbekiston minerallar va tabiiy gaz bo‘yicha an‘anaviy ustunliklaridan tashqari, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, to‘qimachilik va sanoat mahsulotlariga e‘tibor qaratib, eksport bazasini diversifikatsiya qilishga intilmoqda.

2023- yilda O‘zbekiston eksportning uchdan bir qismini rekord darajada sotilgan oltin tashkil etdi. 12 oy ichida **oltin** sotuvi rekord daraja — 8,15 mlrd dollarga yetdi, bu 2022-yilgi ko‘rsatkichdan deyarli ikki baravar ko‘p. Oltinni hisobga olmaganda, eksport qiymat jihatidan atigi 4,5 foizga ko‘paydi va 16,17 mlrd dollarni tashkil etdi [1].

O‘zbekiston eksport sektorining yana bir muhim jihati uning strategik joylashuvidir. Mamlakat Markaziy Osiyoning markazida joylashgan bo‘lib, uni Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharq o‘rtasidagi savdo uchun muhim tranzit nuqtasiga aylantiradi. O‘zbekistonning rivojlangan transport infratuzilmasi, jumladan, avtomobil, temir yo‘l va havo yo‘llarining keng tarmog‘i uni mintaqadagi bozorlarga chiqish istagida bo‘lgan xorijiy investorlar uchun jozibador manzilga aylantirdi. Bundan tashqari, O‘zbekistonning Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi va Shanxay Hamkorlik Tashkiloti kabi mintaqaviy savdo shartnomalariga a‘zo bo‘lishi qo‘shni davlatlar bilan savdo va sarmoyani osonlashtirishga yordam berdi.

O‘zbekistonda 2023 – yilda nominal YAIM hajmi 90 871,1 mln. AQSH dollarini tashkil etdi.

2023- yil yanvar-dekabr oylarida tashqi savdo aylanmasida tovarlar va xizmatlar eksporti bo‘yicha asosiy hamkorlarimiz Rossiya, XXR, Qozog‘iston, Turkiya, Afg‘oniston, Qirg‘iz

Respublikasi va Tojikiston kabi davlatlar bo‘lgan. Ularning umumiy eksportdagi ulushi 40,4 % ni tashkil etdi [2].

1-rasm. Manba: O‘zbekiston Respublikasi statistika agentligi.

O‘zbekiston eksport sektorining muvaffaqiyatlaridan biri bu mamlakat paxta sanoatidir. O‘zbekiston dunyodagi eng yirik paxta yetishtiruvchi davlatlardan biri bo‘lib, paxta eksporti azaldan mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchi bo‘lib kelgan. Hukumat paxtachilik sohasini modernizatsiya qilish, hosildorlik va sifat standartlarini oshirish, o‘zbek paxtasi mahsulotlari bozoriga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga katta sarmoya kiritdi. O‘zbek paxtasi o‘zining yuqori sifati bilan mashhur va xalqaro bozorlarda, xususan, to‘qimachilik va tikuvchilik sanoatida talabga ega. "Research and Market" veb-saytining 2021-yilgi ma‘lumotlarida e‘lon qilinishicha O‘zbekiston dunyodagi eng yirik paxta ishlab chiqaruvchilar orasida oltinchi o‘rinni egallab turibti [3].

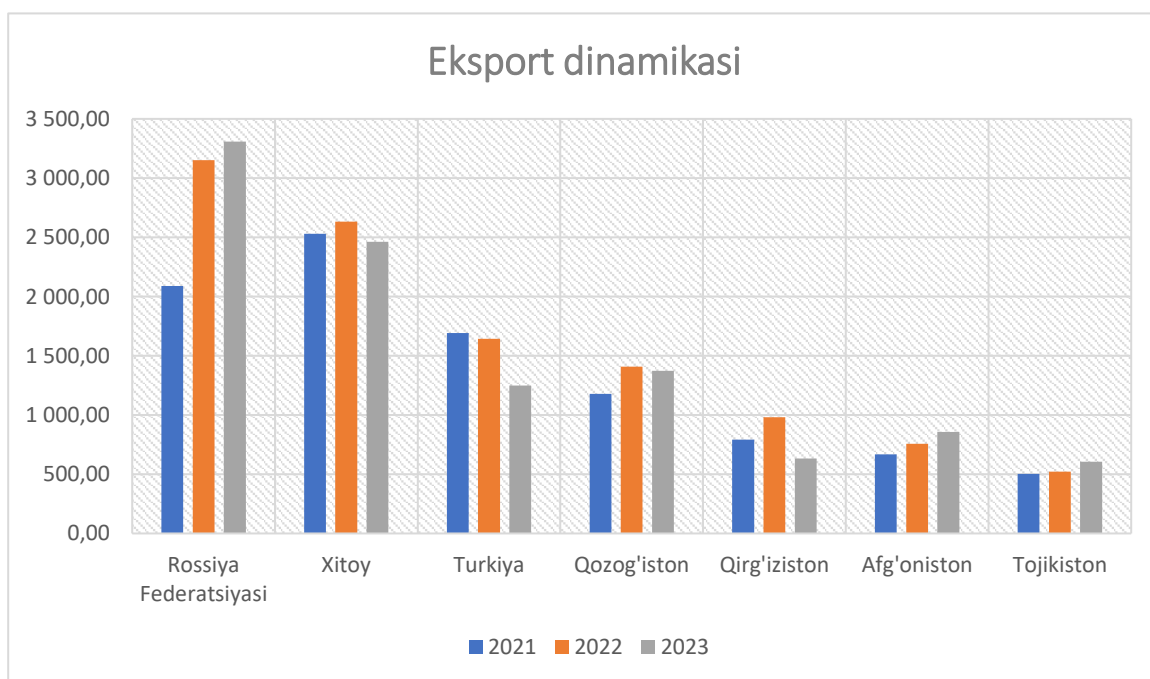
2023-yilning yanvar-dekabr oylarida O‘zbekistonda tashqi savdo aylanmasi 62,6 mlrd. AQSH dollarini tashkil etdi. Umumiy savdoda eksport 24,4 mlrd. AQSH dollarini tashkil qildi.

2-rasm. Manba: O‘zbekiston Respublikasi statistika agentligi.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING YIRIK HAMKOR DAVLATLAR BILAN EKSPORT
DINAMIKASI (mln.AQSH dollari).**
(1-jadval)

Davlatlar	2021	2022	2023
Rossiya Federatsiyasi	2 088,2	3 151,1	3 307,6
Xitoy	2 529,1	2 632,0	2 461,8
Turkiya	1 692,4	1 643,5	1 248,5
Qozog‘iston	1 178,4	1 407,5	1 372,5
Qirg‘iziston	792,0	982,5	631,5
Afg‘oniston	667,5	756,3	856,7
Tojikiston	501,9	522,1	605,0
Jami:	9 449,5	11 095,0	10 483,6

Manba: O‘zbekiston Respublikasi statistika agentligi ma‘lumotlari asosida tayyorlandi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston paxta va qishloq xo‘jaligiga qattiq bog‘liqlikdan voz kechib, eksport sanoatini diversifikatsiya qilishga e‘tibor qaratmoqda. Hukumat ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish kabi boshqa sohalarga investitsiyalarni rag‘batlantirish siyosatini amalga oshirdi. Bu o‘zgarish to‘qimachilik, avtomobilsozlik va telekommunikatsiya kabi tarmoqlarning o‘shishiga olib keldi, ular hozirda mamlakat eksport daromadiga salmoqli hissa qo‘shmoqda.

O‘zbekiston eksport sanoati oldida turgan asosiy muammolardan biri dengiz portlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri chiqish yo‘qligidir. O‘zbekiston dengizga chiqa olmagan davlat bo‘lgani uchun xalqaro bozorlarga chiqishda qo‘shnilariga tayanishi kerak. Mamlakat Qozog‘iston, Rossiya va Eron bilan tranzit yo‘nalishlari bo‘yicha kelishuvlarga ega, biroq ular qimmat va ko‘p vaqt talab qilishi mumkin. Hukumat ushbu to‘siqni bartaraf etish uchun mintaqadagi boshqa davlatlar bilan savdo aloqalarini yaxshilash ustida faol ishlamoqda.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, O‘zbekistonning eksport sektori mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda hal qiluvchi o‘rin tutadi. O‘zbekiston o‘zining strategik joylashuvi va boy tabiiy resurslari, jumladan oltin, kumush, mis, uran va tabiiy gazning katta zaxiralari bilan o‘zini savdo va investitsiya markazi sifatida ko‘rsatdi. O‘zbekiston ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish kabi boshqa sohalarga ham investitsiyalarni jalb etish, eksport daromadlarini yanada oshirish bo‘yicha ishlar olib bormoqda. Dengiz portlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri kirishda qiyinchiliklarga duch kelganiga qaramay, O‘zbekiston xalqaro bozorlarga yanada samarali chiqish uchun Qozog‘iston, Rossiya va Eron kabi qo‘shni davlatlar bilan savdo aloqalarini yaxshilash ustida faol ishlamoqda. Bu sa‘y-harakatlar orqali O‘zbekiston o‘zining eksport sektorini mustahkamlashda va mintaqada iqtisodiy o‘rishga ko‘maklashishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gazeta.uz - <https://www.gazeta.uz/oz/2024/01/22/trade/>
2. Research and Market - <https://www.researchandmarkets.com/reports/5265146/global-cotton-market-and-volume-by-consumption>
3. O‘zbekiston Respublikasi statistika agentligi hisoboti. O‘zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasi (2023- yil yanvar-dekabr).